

3

SUKUPUOLTEN TASA-ARVO



Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. § 2

Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. § 19

Lasta on suojeltava kaikelta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. § 34

Sukupuolten epätasa-arvo loukkaa lapsen oikeuksia

Jokaisen ihmisen sukupuoli on omanlaisensa yhdistelmä sukupuoleen liittyviä fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan kunkin omaa kokemusta sukupuolestaan. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle hänen sukupuolestaan, sukupuoli-identiteetistään tai muista eroista riippumatta. Monet lasten oikeuksiin kohdistuvat loukkaukset johtuvat sukupuolten epätasa-arvosta, ulkopuolelle sulkemisesta ja epäoikeudenmukaisuudesta. Erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksien toteutumisessa on vakavia puutteita. Ne johtuvat muun muassa haitallisista perinteistä ja sosiaalisista normeista, jotka ovat kahlinneet tyttöjä jo pitkään. Tytöt ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, koska he kohtaavat syrjintää sekä ikänsä että sukupuolensa vuoksi. Myös transnuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.

Sukupuoleen liittyy monia odotuksia ja käsityksiä. Ihmisen toimintaa ohjaavat biologisten ehtojen lisäksi ne yhteiskunnalliset odotukset ja paineet, joita häneen kohdistetaan sukupuolensa edustajana. Sukupuoleen liittyvät normit, tehtävät ja velvollisuudet opitaan pienestä pitäen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, mitä esimerkiksi naisena tai miehenä oleminen merkitsee tietyssä yhteisössä. Esimerkiksi Suomessa polttopuiden tekemistä on pidetty miesten työnä, kun taas Tansaniassa naiset huolehtivat puiden keruusta.

On tärkeää, että tyttöjen ja naisten näkemykset, kiinnostuksen kohteet sekä tarpeet muokkaavat kehitystä yhtä paljon kuin poikien ja miesten, sillä jokainen uusi politiikka, ohjelma, strategia tai hanke vaikuttaa naiseen ja mieheen eri tavoin. Yhtäläiset mahdollisuudet osallistua taloudelliseen, sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan sekä päätöksentekoon lisäävät tasa-arvon toteutumista.

Plan Internationalin raportit tyttöjen asemasta ovat paljastaneet, että tytöt kärsivät aliravitsemuksesta poikia enemmän. He joutuvat jättämään koulun kesken poikia todennäköisemmin, ja raskauteen sekä synnytykseen liittyvät häiriöt ovat 15–19-vuotiaiden tyttöjen yleisin kuolinsyy. Monilla tytöillä on edelleen liian vähän mahdollisuuksia päättää omasta elämästään ja kohtalostaan. Tytöt kärsivät sukuelinten silpomisesta ja ovat erityisen haavoittuvaisia HIV/AIDSille. Vuosittain noin 12 miljoonaa tyttöä solmii avioliiton ennen 18 vuoden ikää. Kouluttamattomat tytöt avioituvat kolme kertaa todennäköisemmin alaikäisinä kuin toisen asteen tai korkea-asteen koulutuksen suorittaneet. Lapsiavioliitto pitää tytöt köyhyyden kierteessä, sillä naitetut tytöt joutuvat usein jättämään koulun kesken.

Ilmastonmuutos heikentää erityisesti tyttöjen oikeuksia. Kuivuus, epävakaat sääolosuhteet ja tulvat vaikuttavat suoraan perheiden ruoka- ja vesivaroihin. Monilla alueilla tytöt ja naiset ovat päävastuussa kotitaloudesta, kuten ruoan valmistuksesta, vihannesten viljelystä kotipuutarhassa ja veden hankkimisesta. Naisten työtaakan lisääntyessä tytöt kantavat yhä suuremman vastuun äitiensä auttamisesta. Tyttöjen oikeuksien toteutumista uhkaavat lisäksi ruoka- ja vesipula sekä ympäristökatastrofit, jotka luovat epävakautta ja uhkaavat yhteiskuntarauhaa. Se aiheuttaa ja syventää tyttöjen hyväksikäytön ja seksuaalisen väkivallan kaltaisia ongelmia.

Koulutus tasa-arvon edistäjänä

Tyttöjen oikeuksien toteutuminen on tärkeää itsessään, mutta lisäksi sillä on positiivisia vaikutuksia globaaleihin ongelmiin. Esimerkiksi tyttöjen kouluttaminen on tehokas keino katkaista köyhyyden kierre ja näin vähentää eriarvoisuutta globaalisti. Tyttöjen ja naisten kouluttautuminen on myös estänyt yli neljä miljoonaa lapsikuolemaa viimeisimpien vuosikymmenten aikana. Tänä päivänä peruskoulutukseen osallistuu enemmän tyttöjä kuin koskaan ennen. Monella tytöllä koulutie katkeaa kuitenkin liian varhain: Toisen asteen suorittaneiden tyttöjen lukumäärä ei ole kasvanut merkittävästi.



Sukupuoleen liittyvät normit ja stereotypit voivat suosia poikia mutta myös rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan. Poikia saatetaan painostaa toteuttamaan vallitsevia maskuliinisuuden ihanteita. Pojat ja nuoret miehet saattavat häiritä tai hyväksikäyttää tyttöjä saadakseen hyväksyntää toisilta ja täyttääkseen odotuksia maskuliinisuudesta. Tämä voi vahingoittaa tyttöjen lisäksi myös poikia ja vaarantaa heidän terveyttään.

YK:n kestävän kehityksen tavoitteissa sukupuolten välinen tasa-arvo läpäisee kaikkia tavoitteita. Tavoite 5 sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamisesta tähtää kaiken naiseen ja tyttöihin kohdistuvan syrjinnän ja väkivallan lopettamiseen kaikkialla maailmassa. Sukupuolten väliseen tasa-arvoon on vaikutettu aiemmin muun muassa Pekingin-konferenssin toimintaohjelmalla 1995 sekä YK:n sopimilla vuosittain asetettavilla tavoitteilla, joiden oli määrä toteutua vuoteen 2015 mennessä. Yksikään maa ei kuitenkaan ole saavuttanut tasa-arvoa, ja monen maan ei voida sanoa edes ponnistelleen sen eteen vakavasti.

Plan Internationalin aloitteesta syntyneitä kansainvälistä tyttöjen päivää vietetään 11.10. tyttöjen oikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi.

3. OPPITUNTI: SUKUPUOLTEN TASA-ARVO (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ oivaltaa, että sukupuoleen liittyy oletuksia ja että nämä oletukset vaikuttavat kaikkiin lapsiin
- ★ ymmärtää, miksi on tärkeää puolustaa tyttöjen oikeuksia globaalisti
- ★ pohtia, miten voi itse toimia tasa-arvon puolesta.

Oppitunti tiivistettynä

Lapsen oikeuksien kymppin kolmas kaksoistunti keskittyy erityisesti tyttöjen oikeuksiin. Oppitunnin aikana oppilaat pohtivat sukupuoleen liitettyjä oletuksia ja perehtyvät niiden vaikutuksiin. Tunnilla hyödynnetään mediakasvatusmenetelmiä, ja sukupuolten tasa-arvon teemaa lähestytään valokuvien ja videoiden avulla. Tunnin loppuksi oppilaat tekevät itse vlogin, jossa pohtivat, miten voivat toimia tasa-arvon puolesta.

Oppitunnin rakenne

- Mitä kuva kertoo? (15 min)
- Olemme kaikki ainutlaatuisia (25 min)
- Koska olen tyttö (20 min)
- Oikeutta tytöille! (30 min)

Mitä kuva kertoo? (15 min)



Tavoitteet:

- ★ harjoitella kuvan tulkitsemista, havaintojen sanoittamista ja toisten kuuntelemista
- ★ huomata, että kuvaa voidaan tulkita eri tavoin
- ★ palauttaa mieleen kestävän kehityksen tavoitteet.

Menetelmä: osallistava ja yhteisöllinen kuvanluku

Tarvikkeet: valokuvat (materiaalipankista), kestävän kehityksen tavoitteet (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Aloita lapsen oikeuksien tunti tuttuun tapaan käymällä läpi turvallisen tilan periaatteet.

Tässä harjoituksessa käytetään keskustelevan kuvan tarkastelun menetelmää (Visual Thinking Strategies), jonka ohjeet ovat sivulla 108. Harjoituksessa katsottavat kuvat voit heijastaa materiaalipankista. Tarkastelkaa kahta kuvaa.

Muistuta sitten, että edellisellä tunnilla puhuttiin kestävän kehityksen tavoitteista. Kertaa, mitkä ne olivat. Voit esimerkiksi heijastaa materiaalipankista listan. Tarkastelkaa molempia kuvia vielä uudestaan. Kysy, mihin kestävän kehityksen tavoitteisiin ne voisivat liittyä.

Olemme kaikki ainutlaatuisia (25 min)

Tavoitteet:

- ★ oppia tunnistamaan eri sukupuoliin liitettyjä sosiaalisia odotuksia
- ★ tulla tietoisiksi eri sukupuoliin liitettävien sosiaalisten odotusten vaikutuksista
- ★ ymmärtää, että jokainen saa olla juuri sellainen, kuin on.

Menetelmä: pohdintatehtävä pienryhmässä, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: isoja papereita (esim. fläppipaperi), liimalappuja, kyniä

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin, ja anna jokaiselle ryhmälle iso paperi. Anna osalle ryhmistä tehtäväksi piirtää ”tyttömainen” tyttö ja toisille tehtäväksi piirtää ”poikamainen” poika. Hahmo kannattaa piirtää niin suureksi kuin paperi antaa myöten. Sitten ryhmät jatkavat kirjoittamalla liimalapuille adjektiiveja, jotka sopisivat kuvaamaan tätä ”tyttömäistä” tyttöä tai ”poikamaista” poikaa. Korosta, että lapuille saa kirjata asioita, joita ”perinteisesti” pidetään tyttömaisen tytön tai poikamaisen pojan piirteinä – niiden ei tarvitse olla omia mielipiteitä. Kootkaa piirroksat liimalappuineen taululle ja tutkikaa niitä yhdessä.

Keskustelkaa yhdessä:

- Millaisilla adjektiiveilla tyttöä on kuvattu? Entä poikaa?
- Mitkä näistä adjektiiveista ovat positiivisia? Entä mitkä ovat negatiivisia?
- Ovatko jotkut adjektiivit positiivisia tyttöjen mutta eivät poikien kohdalla? Mitkä? Miksi? Entä toisin päin?
- Mitä jos tyttö tai poika ei ole sellainen, kuin nämä adjektiivit kuvaavat? (Anna esimerkkejä sen mukaan, mitä oppilaat ovat lapuille kirjoittaneet. Esimerkiksi: Mitä jos poika on kiltti? Entä jos tyttö on raisu?)

Selitä, että nämä piirroksat ja adjektiivit kuvaavat **sosiaalisia odotuksia**, jotka meidän yhteiskunnassamme on tapana yhdistää tyttöihin ja poikiin. Pohtikaa yhdessä, mitä haittaa on siitä, että tyttöjen oletetaan olevan tietynlaisia ja poikien tietynlaisia. Miten nämä oletukset vaikuttavat meidän elämäämme? Kysy oppilailta esimerkkejä julkisuuden henkilöistä (esimerkiksi tubettajista tai artisteista), jotka eivät toimi näiden oletusten mukaan.

Korosta, että nämä liimalapuille kirjoitetut adjektiivit eivät suinkaan kuvaa kaikkia tyttöjä tai poikia. Jokainen saa olla omanlaisensa. Saa esimerkiksi olla ”tyttömainen” tyttö, ”poikamainen” tyttö tai jotain aivan muuta – ja eri tilanteissa saa käyttäytyä eri tavoin. Jokainen meistä on arvokas ja ainutlaatuinen juuri sellaisena, kuin on. Jokainen saa valita itse, millainen haluaa olla tai millaiseksi haluaa tulla isona.

Lopuksi on tärkeää todeta, että sukupuoli on moninainen ilmiö. Tässä on puhuttu tytöistä ja pojista, mutta on tärkeää muistaa, että kaikki eivät tunne olevansa joko tyttöjä tai poikia vaan kenties jotain muuta tai jotain siltä väliltä. Sukupuoli on jokaisen oma asia!

Koska olen tyttö (20 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, miksi on tärkeää puolustaa tyttöjen oikeuksia globaalisti
- ★ oppia tyttöihin kohdistuvista odotuksista ja niiden seurauksista.

Menetelmä: opetuskeskustelu, parikeskustelu, piirtäminen ja kirjoittaminen

Tarvikkeet: paperia, kyniä, lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmät

Tehtävän ohjeet:

Selitä, että tällä tunnilla puhutaan erityisesti tyttöjen asemasta ja oikeuksista, sillä tytöt ovat maailmanlaajuisesti poikia huonommassa asemassa. Kysy oppilailta, miksi on syytä olla erityisen huolissaan tyttöjen oikeuksien toteutumisesta. Voit kertoa sitten esimerkkejä:

- Globaalisti naisten keskipalkka on 24 % pienempi kuin miesten.
- Suomessa naisten ja miesten väliset palkkaerot koko työmarkkinoilla ovat noin 17 %.
- Globaalisti tytöt kärsivät aliravitsemuksesta poikia useammin.
- Noin 12 miljoonaa tyttöä vuodessa solmii avioliiton ennen 18 vuoden ikää – keskimäärin yksi tyttö joka kolmas sekunti! Lapsiavioliitto pitää tytöt köyhyyden kierteessä, sillä naitetut tytöt joutuvat usein jättämään koulun kesken.
- Maailmanlaajuisesti raskauteen liittyvät häiriöt ovat 15–19-vuotiaiden tyttöjen yleisin kuulinsyy.
- Kouluterveyskyselyn (2019) mukaan Suomessa yläkoulussa ja toisella asteella opiskelevista tytöistä joka kolmas oli kokenut vuoden aikana jonkinlaista seksuaalista häirintää. Pojista seksuaalista häirintää oli kokenut vain 6–8 %.

Muodosta oppilaista parit. Jokainen pari piirtää paperille tytön. Nyt saa piirtää ihan millaisen tytön vain, toisin kuin edellisessä tehtävässä. Pyydä pareja piirtämään tai kirjoittamaan tytön ulkopuolelle asioita, jotka estävät tyttöjen oikeuksien toteutumista, ja tytön vaatteisiin asioita, jotka edistävät tyttöjen asemaa. Kumpiakin olisi hyvä yrittää keksiä ainakin viisi. Kehota miettimään, mitä aiemmilla tunneilla on puhuttu oikeuksista ja kestävästä kehityksestä. Harjoituksessa voi hyödyntää lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmää. Se voi helpottaa niiden asioiden miettimistä, jotka edistävät tyttöjen asemaa.

Käykää tehtävä yhdessä läpi niin, että oppilaat täydentävät samalla asioita paperiinsa. Esteitä tyttöjen oikeuksien toteutumiselle ovat muun muassa se, ettei pääse kouluun, lukutaidottomuus, kirjoitustaidottomuus, pitkät koulumatkat, köyhyys, aliravitsemus, aikainen avioliitto, vähemmistöryhmään kuuluminen, vanhempien koulutustaso, liialliset kotityöt ja ympäristön haitalliset odotukset. Tyttöjen oikeuksia voidaan edistää muun muassa tarjoamalla koulutusta, helpottamalla naisten työntekoa ja jakamalla tietoa haitallisista odotuksista. Oikeita vastauksia on luonnollisesti paljon muitakin!

Oikeuksia tytöille! (30 min)

Tavoitteet:

- ★ herättää halu toimia tyttöjen oikeuksien puolesta
- ★ pohtia, mitä voi itse tehdä tasa-arvon puolesta.

Menetelmä: video, vlogin tekeminen

Tarvikkeet: Plan International Suomen video ”Malala – yksi tyttö monista” (youtu.be/B-JXZLnGRaI), älypuhelimet, kamerat tai tabletit vlogien kuvaamista varten

Tehtävän ohjeet:

Muistuta, että edellisellä tunnilla tutustuttiin pakistanilaiseen Malala Yousafzaihin, joka on puolustanut tyttöjen oikeutta koulutukseen ja saanut Nobelin rauhanpalkinnon työstään. Malala on ansaitusti saanut paljon näkyvyyttä, mutta työhön tasa-arvon puolesta tarvitaan meitä kaikkia, ja meistä jokaisella on oma tehtävämme.

Katsokaa video ”Malala – yksi tyttö monista”. Keskustelkaa lyhyesti videon herättämistä tunteista ja ajatuksista.

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Pyydä oppilaita tekemään ryhmissä vlogi, jossa he kertovat, miten voivat itse toimia tasa-arvon puolesta ja sen puolesta, että jokainen saisi olla oma itsensä. Tässä voi ajatella esimerkiksi perhettä, harrastuksia tai koulua. Aikaa on 20 minuuttia. Katsokaa sitten yhdessä ryhmien vlogit.

